

Marcin Orlicki

Znaczenie prawne informacji o istotnych elementach wzorca umowy w świetle art. 17 ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej

Autor artykułu dokonał analizy motywów, formy prawnej oraz rzeczywistego oddziaływania tzw. skorowidza wzorców umownych stosowanych przez ubezpieczyciela, czyli zamieszczonej w treści wzorca informacji o jednostkach redakcyjnych, w których zostały zawarte najistotniejsze elementy stosunku prawnego ubezpieczenia. Podstawową tezę artykułu jest stwierdzenie, że ewentualne wadliwe sporządzenie skorowidza powoduje wewnętrzną sprzeczność wzorca umowy, która może być traktowana jako niejednoznaczność jego postanowień. W takim przypadku postanowienia wzorca należy interpretować z korzyścią dla ubezpieczającego, ubezpieczonego lub innego uprawnionego z umowy ubezpieczenia.

Słowa kluczowe: skorowidz, wzorec umowy, ogólne warunki ubezpieczenia, przesłanki wypłaty świadczenia, ograniczenia odpowiedzialności ubezpieczyciela, wyłączenia odpowiedzialności ubezpieczyciela.

1. Uwagi ogólne

Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej¹ (u.d.u.r.) w art. 17 ust. 1 nałożyła na ubezpieczycieli obowiązek zamieszczania w stosowanych przez nich wzorcach umów (w szczególności zaś w ogólnych warunkach ubezpieczenia) informacji o tym, które z postanowień wzorca dotyczą najistotniejszych elementów stosunku prawnego ubezpieczenia.

Unormowanie dotyczące tzw. skorowidzów wzorców umów zajmuje ekspozowane miejsce wśród przepisów ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. Od dnia wejścia w życie tej ustawy (1 stycznia 2016 r.) wszystkie stosowane przez ubezpieczycieli wzorce umowne muszą rozpoczynać się skorowidzem. Jak się zdaje, nakaz ten nie ma charakteru czysto formalnego i redakcyjnego, lecz jest wyrazem dążenia do modyfikacji treści ubezpieczeniowych wzorców umownych – uczynienia ich bardziej użytecznymi i przyjaznymi.

Skorowidz służy przede wszystkim zwróceniu uwagi adresata wzorca na najważniejsze jego fragmenty. Może być więc *antidotum* na szkodliwe skutki rozwlekłości wzorca, jego wadliwej niekiedy redakcji i chaosu w nim panującego. Dzięki temu, że rozmaicie skonstruowane wzorce różnych ubezpieczycieli muszą zostać zaopatrzone w jednolicie sporządzone skorowidze, stają się

¹ Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz. U. z 2015 r. poz. 1844, z późn. zm.).

one łatwiej porównywalne. Skorowidz służy więc dokonywaniu trafnego wyboru ubezpieczenia nie tylko w oparciu o kryterium wysokości składki, ale rzeczywistej jego jakości.

Aby jednak wszystkie te ważne funkcje skorowidz mógł wypełniać, musi być on traktowany poważnie – jako istotna i pełnoprawna część wzorca umownego, która może wpływać na sposób dokonywania wykładni innych postanowień wzorca umownego, w szczególności zaś na zakres odpowiedzialności ubezpieczyciela. Skorowidz ma więc – zdaniem piszącego te słowa – bardzo istotne znaczenie prawne. Ewentualne zaniedbania w jego rzetelnym sporządzeniu mogą okazać się brzemiennie w skutkach i bardzo kosztowne dla ubezpieczycieli. Co szczególnie ważne, konsekwencje nienależytego sporządzenia skorowidza następują zarówno w sferze prawa publicznego, jak i w relacjach prywatnoprawnych łączących ubezpieczycieli z ich kontrahentami i innymi podmiotami uprawnionymi z umów ubezpieczenia.

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie motywów, którymi kierował się ustawodawca wprowadzając obowiązek zamieszczenia skorowidza, określenie zasad jego właściwego sporządzania (zarówno w wymiarze merytorycznym, jak i formalnym) oraz skutków zaniedbań w tym zakresie.

2. Motywy wprowadzenia obowiązku formułowania skorowidza o.w.u.

W rządowym uzasadnieniu projektu ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej motywy wprowadzenia obowiązku zamieszczania skorowidza wzorca umownego przez ubezpieczycieli zostały ujęte w następujący sposób: *„Niska świadomość ubezpieczonych co do ich praw i obowiązków wynika m.in. z obszerności i skomplikowania wzorców umownych. W celu zwiększenia świadomości konsumentów na temat zakresu praw i obowiązków wynikających z umów ubezpieczenia oraz warunków, na jakich zostanie wypłacone odszkodowanie lub świadczenie, proponuje się wprowadzenie obowiązku stosowania przez zakłady ubezpieczeń skróconej informacji o najistotniejszych postanowieniach we wzorcu umownym”².*

Zaobserwowanym przez ustawodawcę zjawiskiem jest niska świadomość ubezpieczonych co do ich praw i obowiązków, której źródłem są m.in. obszerność i skomplikowanie wzorców umownych³. Ustawodawca nie podjął jednak żadnych działań mających na celu spowodowanie, by warunki nie były nadmiernie obszerne oraz skomplikowane. Obie te kwestie nie zostały objęte regulacjami ustawowymi. Akceptowane są ciągle wzorce mające kilkadziesiąt czy nawet ponad sto stron i to również wówczas, gdy ubezpieczenia w nich określone służą zapewnieniu ochrony ubezpieczeniowej konsumentom. Podjętym przez ustawodawcę środkiem zaradczym ma być jedynie „wprowadzenie

² Druk sejmowy Sejmu RP VII kadencji, nr 3644, <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=3644>

³ Szeroko na ten temat: K. Szuma. 2007. „Realne możliwości zapoznania się klientów z wzorcami umownymi”, w: „Ochrona konsumenta usług finansowych. Wybrane zagadnienia prawne”, B. Gnela (red.), Warszawa: Wolters Kluwer, s. 53–59.

obowiązku stosowania przez zakłady ubezpieczeń skróconej informacji o najistotniejszych postanowieniach we wzorcu umownym”.

Nawet jednak to założenie nie zostało zrealizowane w treści ustawy, bowiem obowiązek nałożony na ubezpieczycieli nie dotyczy skróconej informacji o najistotniejszych postanowieniach wzorca, lecz pełnej informacji o jednostkach redakcyjnych wzorca, w których zostały zamieszczone określone (z założenia istotne) jego postanowienia.

Wyraźnie wyartykułowanym celem regulacji było zwiększenie świadomości konsumentów na temat zakresu praw i obowiązków wynikających z umów ubezpieczenia oraz warunków, na jakich zostanie wypłacone odszkodowanie lub świadczenie. Przepis, który miał cel ten realizować, służy jednak nie tylko zwiększeniu świadomości konsumentów, lecz wszystkich ubezpieczających i ubezpieczonych. Próżno bowiem w jego treści szukać jakichkolwiek nawiązań do statusu konsumentckiego podmiotów, które zawierają umowę ubezpieczenia lub też na rzecz których świadczona ma być ochrona ubezpieczeniowa określona w treści danego wzorca umownego.

Z drugiej strony patrząc, nie zawsze skorowidz zwiększy świadomość ubezpieczającego lub ubezpieczonego dotyczącą zakresu ich praw i obowiązków oraz warunków wypłaty świadczenia. Skorowidz obejmuje bowiem wyłącznie postanowienia ujęte we wzorcu, nie zaś te, które zostały zawarte w umowie indywidualnej zastępującej lub choćby uzupełniającej wzorzec. Paradoksalnie więc, skorowidz może służyć przedsiębiorcom, którzy zawierają umowę przy użyciu wzorca umownego, nie będzie zaś służyć konsumentom, gdy treść zawieranej przez nich umowy ubezpieczenia będzie całkowicie lub częściowo kształtowana poprzez umowę indywidualną.

Warto również zwrócić uwagę na to, że analizowany przepis odnosi się do wszystkich wzorców umów stosowanych przez ubezpieczycieli, nie tylko do ogólnych warunków ubezpieczenia. Tak więc – wbrew założeniom przedstawionym w uzasadnieniu projektu ustawy – w skorowidz muszą zostać zaopatrzone również wzorce dotyczące innych umów niż ubezpieczenie (w szczególności gwarancji ubezpieczeniowej).

3. Informacje objęte skorowidzem

Przepis art. 17 ust. 1 u.d.u.r. nakazuje, by w treści wzorców stosowanych przez ubezpieczycieli znalazły się informacje wskazujące, które postanowienia określają:

- 1) przesłanki wypłaty odszkodowania i innych świadczeń lub wartości wykupu ubezpieczenia;
- 2) ograniczenia oraz wyłączenia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń uprawniające do odmowy wypłaty odszkodowania i innych świadczeń lub ich obniżenia;
- 3) koszty oraz wszelkie inne obciążenia potrącane ze składek ubezpieczeniowych, z aktywów ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych lub poprzez umorzenie jednostek uczestnictwa ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych;

- 4) wartość wykupu ubezpieczenia w poszczególnych okresach trwania ochrony ubezpieczeniowej oraz okres, w którym roszczenie o wypłatę wartości wykupu nie przysługuje.

Dwie pierwsze kategorie postanowień są charakterystyczne dla ubezpieczeń w ich klasycznym ochronnym wymiarze określonym przepisami kodeksu cywilnego, w szczególności zaś – art. 805 k.c.

Przesłankami wypłaty odszkodowania i innych świadczeń lub wartości wykupu ubezpieczenia są wszelkie stany rzeczy, których zaiscienie jest konieczne dla powstania roszczenia pieniężnego kierowanego do ubezpieczyciela przez ubezpieczającego, ubezpieczonego, poszkodowanego, uposażonego lub innego uprawnionego z umowy ubezpieczenia. Pojęcie „*przesłanki wypłaty świadczenia pieniężnego*” należy przy tym definiować bardzo szeroko. Chodzić może zarówno o określenie typu ubezpieczenia, wypadku ubezpieczeniowego, okresu ubezpieczenia, *triggerów*, powinności ubezpieczeniowych, wymogów formalnych dotyczących sposobu zgłaszania wypadku ubezpieczeniowego lub roszczenia ubezpieczeniowego, jak i obowiązków w postępowaniu likwidacyjnym.

W pierwszej sekcji skorowidza powinny znaleźć się więc wszelkie okoliczności warunkujące uznanie roszczenia pieniężnego za zasadne. Dotyczy to również okoliczności, które wydają się niekiedy tak oczywiste, że nie warto o nich pisać. Jak choćby tego, że wypadek ubezpieczeniowy musi wydarzyć się w okresie ubezpieczenia (przy uwzględnieniu jednostki redakcyjnej definiującej sam wypadek ubezpieczeniowy w danym rodzaju ubezpieczenia).

Nie ma potrzeby wspomniania w skorowidzu o przesłankach roszczeń o zwrot składki za niewykorzystany okres ochrony ubezpieczeniowej. Ustawodawca nakazał bowiem wskazanie jednostek redakcyjnych określających przesłanki wypłaty odszkodowania i innych świadczeń lub wartości wykupu ubezpieczenia, nie zaś roszczeń o odmiennym od wymienionych charakterze prawnym.

Druga sekcja skorowidza dotyczy informacji o jednostkach redakcyjnych zawierających postanowienia odnoszące się do ograniczeń oraz wyłączeń odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń uprawniających do odmowy wypłaty odszkodowania i innych świadczeń lub ich obniżenia. Chodzi więc o wynikające z treści wzorca (a nie z bezwzględnie obowiązujących przepisów prawa) przesłanki negatywne świadczenia ochrony ubezpieczeniowej przez ubezpieczyciela lub też stany rzeczy, które co prawda nie niweczą ochrony ubezpieczeniowej, lecz powodują redukcję świadczenia pieniężnego wypłacanego z umowy ubezpieczenia.

Trzecia kategoria informacji zamieszczonych w skorowidzu obejmuje koszty oraz wszelkie inne obciążenia potrącane ze składek ubezpieczeniowych, z aktywów ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych lub poprzez umorzenie jednostek uczestnictwa ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych. Nie chodzi tu o kwestie związane z wysokością składki ubezpieczeniowej (np. zasady działania systemu *bonus – malus*) czy też świadczeń regresowych, lecz o innego rodzaju obciążenia pieniężne nakładane na ubezpieczającego, w szczególności opłaty w ramach umów ubezpieczenia na życie, związanych z ubezpieczenio-

wym funduszem kapitałowym oraz takich, w których wysokość świadczenia jest ustalana na podstawie określonych indeksów lub innych wartości bazowych (dział I grupa 3 załącznika do u.d.u.r.). Kosztami, o których mowa w tej sekcji są również dopłaty, do których wniesienia mogą być zobowiązani członkowie towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych.

Ostatnia, czwarta sekcja informacji odnosi się do wartości wykupu ubezpieczenia w poszczególnych okresach trwania ochrony ubezpieczeniowej oraz okresu, w którym roszczenie o wypłatę wartości wykupu nie przysługuje. Zakoścentowanie postanowień wzorca dotyczących kwestii istnienia w danym czasie roszczenia o wypłatę wartości wykupu oraz jego wysokości wynika z kontrowersji, jakie powstały w ostatnich latach wokół ubezpieczeń o funkcji inwestycyjnej, w tym w szczególności ubezpieczeń na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym.

4. Forma sporządzania skorowidza

W wykonaniu upoważnienia zawartego w art. 17 ust. 3 u.d.u.r. Minister Finansów wydał w dniu 16 grudnia 2015 r. rozporządzenie w sprawie informacji zamieszczanych we wzorcach umów stosowanych przez zakłady ubezpieczeń⁴. W rozporządzeniu tym Minister Finansów ustalił niektóre szczegółowe wymagania dotyczące formy sporządzenia i zamieszczenia skorowidza w treści stosowanego przez ubezpieczyciela wzorca.

Rozporządzenie nakazuje ubezpieczycielom, by informacje o każdej z wymienionych w art. 17 ust. 1 u.d.u.r. kategorii postanowień umownych zostały sporządzone w odrębnej sekcji i by wskazywały one numer jednostki redakcyjnej wzorca, w której zawarte są określone postanowienia. Jeżeli w danym wzorcu umownym nie występuje którekolwiek z postanowień, o których mowa w art. 17 ust.1 u.d.u.r., wówczas skorowidz powinien zostać sporządzony z pominięciem sekcji obejmującej daną kategorię postanowień.

Rozporządzenie wymaga, by skorowidz został umieszczony przed postanowieniami wzorca umowy. Chodzi zapewne o to, by skorowidz bezpośrednio poprzedzał postanowienia wzorca, do którego się odnosi. Jeśli więc mamy do czynienia z pakietem kilku wzorców umownych zamieszczonych w jednym dokumencie, wówczas należy przyjąć, że każdy ze wzorców powinien posiadać osobny skorowidz zamieszczony bezpośrednio przed jego postanowieniami. Jako niedopuszczalne trzeba uznać sporządzanie skorowidza odnoszącego się łącznie do kilku wzorców, nawet gdy określają one warunki ubezpieczeń zawieranych łącznie. Taki sposób redagowania informacji o warunkach ubezpieczenia mógłby prowadzić do dezinformacji klienta i trudności w odnalezieniu najważniejszych postanowień poszczególnych wzorców.

⁴ Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 2015 r. w sprawie informacji zamieszczanych we wzorcach umów stosowanych przez zakłady ubezpieczeń (Dz. U. z 2015 r. poz. 2189).

Minister Finansów szczegółowo określił wymogi dotyczące sposobu wydrukowania skorowidza. Ma on zostać sporządzony w formacie nie mniejszym niż A5 w formie po wydruku, z zachowaniem następujących warunków:

- 1) tekst informacji sporządza się na białym tle, czcionką Times New Roman, Arial lub Tahoma, w kolorze czarnym o rozmiarze nie mniejszym niż 12 pkt;
- 2) określa się odstępy między wierszami z zastosowaniem interlinii 1 wiersza;
- 3) tekst informacji sporządza się w jednolitej wielkości.

Ustalając minimalny format skorowidza i czcionkę, Minister Finansów określił wymiary wydruku. Należy wszakże pamiętać, że coraz popularniejszym sposobem doręczania tekstu ogólnych warunków ubezpieczenia jest ich przesyłanie pocztą elektroniczną⁵. Odczyt takiego dokumentu następuje przy użyciu komputera lub też coraz częściej urządzenia mobilnego – tabletu lub smartfona. O ile wyświetlanie tekstu wzorca umownego na ekranie komputera przy zachowaniu formatu dokumentu A5 i czcionki 12 nie jest problemem, to uczynienie tego na ekranach mniejszych urządzeń elektronicznych jest zwykle niemożliwe. Należałoby zapewne wprowadzić do przepisów rozporządzenia postanowienia gwarantujące należyłą czytelność tekstu wzorca wyświetlanego na ekranach komputerów i urządzeń mobilnych lub też (co zapewne jest rozwiązaniem lepszym) zrezygnować z drobiazgowego określenia szczegółowych wymagań dotyczących formatu dokumentu oraz kroju i wielkości czcionki wymagając jedynie, by skorowidz był sporządzony w sposób, który umożliwi zapoznanie się z nim z łatwością przez klientów, do których jest on kierowany.

5. Skorowidz a fragmenty wzorca umownego przejęte z treści kodeksu cywilnego lub innych ustaw

Niekiedy w treści wzorca umownego znajdują się postanowienia o treści zbieżnej z treścią przepisów kodeksu cywilnego lub też innych ustaw. Zamieszczenie fragmentu ustawy we wzorcu w niektórych przypadkach jest obowiązkiem ubezpieczyciela wyraźnie wyartykułowanym przez ustawodawcę (ma to miejsce np. w odniesieniu do postanowień dotyczących prawa odstąpienia ubezpieczającego będącego konsumentem od umowy ubezpieczenia zawartej na okres dłuższy niż 6 miesięcy – art. 812 § 4 k.c. oraz do postanowień dotyczących procedury składania i rozpatrywania reklamacji – art. 4 ust.1 ustawy o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym⁶). Najczęściej jednak fragmenty ustaw bywają zamieszczane we wzorcach umownych nie ze względu na wymogi prawne, lecz z własnej inicjaty-

⁵ O stosowaniu przez ubezpieczycieli ogólnych warunków ubezpieczenia w postaci elektronicznej: J. Byrski. 2015. „Przekazywanie informacji w postaci elektronicznej w działalności zakładu ubezpieczeń. Wybrane zagadnienia”, w: „Informacja w prawie ubezpieczeń gospodarczych”, B. Gnela, M. Szaraniec (red.), Wolters Kluwer: Warszawa 2015, s. 94–96.

⁶ Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r. poz. 892, z późn. zm.).

wy twórców tych wzorców. Arbitralnie wybrane fragmenty ustaw, które wydają się być „ważne” są wklejane do wzorca, inne zaś pomijane⁷.

Przepisy bezwzględnie obowiązujące (a takie przeważają w kodeksowej regulacji umowy ubezpieczenia) wiążą kontrahentów i inne podmioty stosunku prawnego bez względu na to, czy zostaną powtórzone w treści wzorca, czy też pominięte. Nie ma znaczenia również to, czy zostanie wskazana w skorowidzu jednostka redakcyjna wzorca, w której przepis został powtórzony.

Jeżeli przepis ustawy ma charakter względnie obowiązujący, w treści wzorca mogą znaleźć się postanowienia określające w sposób odmienny zakres praw i obowiązków stron umowy. Wówczas konieczne jest jednak wskazanie w skorowidzu jednostek redakcyjnych wzorca, w których dokonano modyfikacji wynikających z obowiązującego prawa przesłanek wypłaty świadczenia, ograniczeń i wyłączeń odpowiedzialności ubezpieczyciela lub innych kwestii określonych w art. 17 ust. 1 u. d. u. r. Na przykład: jeśli w dobrowolnym ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej ubezpieczyciel chce respektować zasady odpowiedzialności określone w art. 827 § 1 k.c., nie musi przenosić tego przepisu do treści wzorca, a jeśli nawet to uczyni, nie musi uwzględniać jednostki redakcyjnej wzorca, w którym znalazła się treść art. 827 § 1 k.c. Jeśli jednak zasady odpowiedzialności mają zostać zmodyfikowane, wówczas jednostka redakcyjna wzorca, w którym modyfikacja ta dokonała się, powinna zostać wymieniona w skorowidzu.

6. Skorowidz a definicje pojęć używanych w treści wzorca umownego

Pokażną część ogólnych warunków ubezpieczenia stanowią często definicje używanych w nich pojęć. Precyzyjne ustalenie znaczenia kluczowych pojęć służy jednoznaczności i zrozumiałości wzorca, realizuje więc nakaz wynikający z art. 15 ust. 3 u. d. u. r. Podstawową funkcją zamieszczonych we wzorcu definicji pojęć jest zapewnienie możliwości właściwego, dokładnego określenia przesłanek świadczeń ubezpieczeniowych oraz ograniczeń i wyłączeń odpowiedzialności ubezpieczyciela. Czy więc jednostki redakcyjne wzorca, w których definiowane są pojęcia używane w innych jednostkach redakcyjnych tegoż wzorca, powinny zostać wymienione w skorowidzu?

Jak się zdaje, same definicje pojęć nie mogą być uznawane za postanowienia określające przesłanki świadczenia ubezpieczeniowego czy też służące ograniczeniu lub wyłączeniu odpowiedzialności ubezpieczyciela⁸. Jeśli jednak w jednostkach redakcyjnych wzorca, o których powinno się napisać w skorowidzu, zostały użyte pojęcia zdefiniowane we wzorcu, wówczas należy przekazać

⁷ Krytycznie o praktyce „przeklejania” przepisów ustaw do ogólnych warunków ubezpieczenia: M. Orlicki. 2011. „Kilka uwag o technice tworzenia ogólnych warunków ubezpieczenia”, *Wiadomości Ubezpieczeniowe* 2011, nr 1, s. 77–78.

⁸ Na problem wpływu definicji pojęć użytych we wzorcu na zakres odpowiedzialności ubezpieczyciela i kwestię zamieszczania w skorowidzu informacji o jednostkach redakcyjnych wzorca, w których zostały zawarte definicje zwrócił uwagę J. Pokrzywniak. 2016. „Ogólne warunki ubezpieczenia w świetle kodeksu cywilnego oraz ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej – zagadnienia wybrane”, *Prawo Asekuracyjne* 2016, nr 2, s. 38–39.

w skorowidzu informację o tym, że dla rekonstrukcji treści danego postanowienia niezbędne jest odwołanie się do jednostki redakcyjnej wzorca, w której została zawarta definicja. Jeśli więc w jednostce redakcyjnej, o której ubezpieczyciel powinien napisać w skorowidzu (nazwijmy ją §X), użyto pojęcia zdefiniowanego w innej jednostce redakcyjnej wzorca (§Y), wówczas w treści skorowidza należy wymienić §X w związku z §Y. Tylko taki sposób informowania daje szansę odbiorcom wzorca na rzeczywiste i pełne zapoznanie się z kluczowymi jego elementami.

7. Błąd w skorowidzu o.w.u. jako czynnik niejednoznaczności o.w.u.

Wbrew pozorom należyte przygotowanie skorowidza nie jest zadaniem łatwym. Błędem przy jego redagowaniu może być pominięcie jednostek redakcyjnych, które zawierają treść wymagającą uwzględnienia lub niewłaściwe ich ujęcie (polegające np. na nieprawidłowym określeniu sekcji skorowidza). Niedopuszczalne jest również takie przygotowanie skorowidza, które nie pozwala na oddzielenie jednostek redakcyjnych, które powinny się w nim znaleźć od tych, które należałoby pominąć. Wadliwy jest więc skorowidz nazbyt obszerny, który z ostrożności przygotowany został w ten sposób, że obejmuje również jednostki redakcyjne wzorca, w których nie zostały zawarte postanowienia, o których mowa w art. 17 ust.1 u.d.u. r.⁹

Jaka jest sankcja za wadliwe sformułowanie skorowidza? J. Pokrzywniak przyjmuje, że brak jest podstaw do automatycznego przyjmowania, że postanowienia pominięte w skorowidzu nie wiążą stron, gdyż ustawodawca skutku takiego nie przewidział w przepisach ustawy (choć oczywiście mógł to uczynić). Wspomniany Autor dodaje, że *„brak jest podstaw do formułowania tezy, iż ubezpieczający może ograniczyć lekturę o.w.u. tylko do postanowień wskazanych w tzw. skorowidzu”*¹⁰.

Należy jednak zastanowić się nad położeniem adresata wzorca, odnajdującego w jego treści przesłanki wypłaty świadczenia lub wyłączenia odpowiedzialności ubezpieczyciela, które nie zostały uwzględnione w skorowidzu. Przekaz zawarty w skorowidzu należy odczytać: oto są wszystkie przesłanki wypłaty świadczenia i wszystkie wyłączenia odpowiedzialności. Przekaz zawarty w części merytorycznej wzorca należy zaś traktować jako sprzeczny z przekazem zawartym w skorowidzu, skoro zawarto w nim dodatkowe przesłanki wypłaty świadczenia lub wyłączenia odpowiedzialności.

Skorowidz jest integralną częścią wzorca, a nie tylko dodatkiem do wzorca. Przepis art. 17 ust. 1 u.d.u.r. mówi o obowiązku zamieszczania skorowidza we wzorcu, a nie dołączania skorowidza do wzorca. Jeśli więc przekaz zawarty w skorowidzu nie odpowiada przekazowi zawartemu w merytorycznej części wzorca, mamy do czynienia z brakiem wewnętrznej spójności jego postano-

⁹ Por. na ten temat: M. Orlicki. 2015. „Rozwiązania konsumenckie w nowej ustawie o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej”, w: „Ochrona konsumentów na rynku ubezpieczeniowym w Polsce”, J. Monkiewicz, M. Orlicki (red.), Poltext: Warszawa, s. 63–64.

¹⁰ J. Pokrzywniak, *op. cit.*, s. 39.

wień, która prowadzi do niejednoznaczności przekazu. Nie ma przy tym podstaw, by jedną część wzorca (skorowidz) traktować jako mniej wiarygodną od innej części wzorca (części merytorycznej). Obie są sobie równe, zaś rozstrzygnięcie konfliktu treści musi odbyć się według zasad ustalonych przez ustawodawcę.

Zasady ustalania treści wzorca umowy ubezpieczenia w razie braku spójności poszczególnych jego części zostały określone w art. 15 ust. 5 u.d.u.r., który stanowi, że postanowienia umowy ubezpieczenia, ogólnych warunków ubezpieczenia oraz innych wzorców umowy sformułowane niejednoznacznie interpretuje się na korzyść ubezpieczającego, ubezpieczonego lub uprawnionego z umowy ubezpieczenia.

Cytowany przepis nadaje skorowidzom zawartym w stosowanych przez ubezpieczycieli wzorcach wagę i rzeczywiste znaczenie. Muszą być one spójne z całą treścią wzorca i we właściwy sposób odzwierciedlać najważniejsze elementy wzorca. Skorowidz jest godzien zaufania, bowiem należy uznać, że ewentualna sprzeczność treści merytorycznych wzorca z informacjami zawartymi w skorowidzu nie może szkodzić adresatowi wzorca.

Gdyby ubezpieczający, ubezpieczony, uposażony lub poszkodowany nie mogli powoływać się na treść skorowidza przy ustalaniu zakresu ich praw i obowiązków, straciłby on jakiegokolwiek znaczenie prawne, stałby się jedynie niewiele znaczącym udogodnieniem redakcyjnym ułatwiającym lekturę ogólnych warunków ubezpieczenia, ale pozbawionym jakiegokolwiek rangi prawnej.

8. Podsumowanie

Krótki czas, który minął od wejścia w życie ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej nie pozwala na dokonanie oceny skuteczności działania nowego sposobu informowania klientów o najważniejszych postanowieniach wzorców umownych stosowanych przez ubezpieczycieli. Brak jest ciągle orzeczeń sądowych, które rozstrzygałyby kwestię sankcji za niewłaściwe sformułowanie skorowidza i związaną z tym niejednoznaczność wzorca umownego.

Brak jest również badań pokazujących, na ile skorowidz ułatwia klientom orientację w warunkach ubezpieczenia i porównanie ofert wielu ubezpieczycieli. Niestety wprowadzeniu nowych wymogów dotyczących sposobu redagowania wzorców umów ubezpieczenia nie towarzyszyła jakakolwiek akcja informacyjna skierowana do konsumentów, która zachęcałaby ich do wykorzystywania nowych, wygodniejszych możliwości orientowania się w treści warunków ubezpieczenia. Działania legislacyjne, które nie są poparte przez organy państwowe i organizacje społeczne odpowiedzialne za edukację finansową i prawną, bywają często bezskuteczne. Może okazać się, że skorowidz nie tylko nie pomoże konsumentom, ale będzie przez nich traktowany jako jeszcze jeden element zniechęcania do lektury warunków umowy. Zamieszczona na pierwszej stronie wzorca tabela pełna numerów paragrafów wygląda bardzo hermetycznie i nieprzyjaźnie, jeśli nie wiadomo do czego służy i jak jej użyć. Trzeba więc postarać

się, by klienci usług ubezpieczeniowych zrozumieli praktyczną użyteczność skorowidza i jego znaczenie prawne.

prof. UAM dr hab. Marcin Orlicki

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Bibliografia

- Byrski J. 2015. „Przekazywanie informacji w postaci elektronicznej w działalności zakładu ubezpieczeń. Wybrane zagadnienia”, w: „Informacja w prawie ubezpieczeń gospodarczych”, B. Gnela, M. Szaraniec (red.), Wolters Kluwer: Warszawa.
- Orlicki M. 2011. „Kilka uwag o technice tworzenia ogólnych warunków ubezpieczenia”, *Wiadomości Ubezpieczeniowe* 2011, nr 1.
- Orlicki M. 2015. „Rozwiązania konsumenckie w nowej ustawie o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej”, w: „Ochrona konsumentów na rynku ubezpieczeniowym w Polsce”, J. Monkiewicz, M. Orlicki (red.), Poltext: Warszawa.
- Pokrzywniak J. 2016. „Ogólne warunki ubezpieczenia w świetle kodeksu cywilnego oraz ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej – zagadnienia wybrane”, *Prawo Asekuracyjne* 2016, nr 2.
- Szuma K. 2007. „Realne możliwości zapoznania się klientów z wzorcami umownymi”, w: „Ochrona konsumenta usług finansowych. Wybrane zagadnienia prawne”, B. Gnela (red.), Wolters Kluwer: Warszawa.

Legal Importance of Information on Essential Elements of a Standard Contract in the Light of Art. 17 of the Act on Insurance and Reinsurance Activity

The author has analysed the reasons, legal form and the real impact of the so-called “index” of standard contracts used by the insurer, i.e. the information on editorial units included in the content of a standard, in which the essential elements of the legal relationship of insurance are incorporated. The basic thesis of the article is that the faulty compilation of the index causes the internal contradiction within a standard contract, which may be regarded as the ambiguity of its provisions. In this case, standard provisions should be interpreted in favour of the policyholder, the insured or any other beneficiary of an insurance contract.

Keywords: index, the standard contract, general insurance conditions, the conditions of payment of benefit, limits of insurer’s liability, exclusions of insurer’s liability.